BEHAVIOUR IN CRISIS LAB

Program Strategiczny Inicjatywa Doskonałości w Uniwersytecie Jagiellońskim

INFORMACJA PRASOWA

Kraków, 12 sierpnia 2026 r.

Więcej informacji nie znaczy więcej prawdy. Naukowczynie z UJ tłumaczą, dlaczego trudno zmienić zdanie w epoce algorytmów

Dlaczego dwie osoby, które przeczytały ten sam artykuł, wyciągają z niego zupełnie inne wnioski? Zespół Behaviour in Crisis Lab Uniwersytetu Jagiellońskiego – dr Anna Knorr i prof. dr hab. Małgorzata Kossowska – w opublikowanej analizie „Demokracja w epoce algorytmów" pokazują, że odpowiedzi trzeba szukać nie tylko w sposobie funkcjonowania mediów społecznościowych, ale przede wszystkim w sposobie działania ludzkiego mózgu. Autorki łączą osiągnięcia neuronauki poznawczej z badaniami nad architekturą platform cyfrowych, by wyjaśnić, dlaczego fakty tak rzadko zmieniają nasze poglądy – i co to oznacza dla przyszłości demokracji.

Więcej danych, mniej porozumienia

Nigdy wcześniej dostęp do informacji nie był tak łatwy i powszechny, a mimo to społeczeństwom coraz trudniej dojść do wspólnych wniosków w sprawach publicznych. Autorki wskazują, że popularny „model deficytu informacyjnego" – założenie, że błędne poglądy biorą się z braku wiedzy i wystarczy dostarczyć ludziom faktów, by zmienili zdanie – nie wytrzymuje konfrontacji z danymi. Fact-checking rzadko prowadzi do trwałej zmiany opinii, a zetknięcie z dobrze udokumentowanymi informacjami potrafi wręcz umocnić wcześniejsze przekonania odbiorcy.

Mózg jako maszyna przewidująca

Kluczem do zrozumienia tego zjawiska jest teoria kodowania predykcyjnego. Mózg nie odbiera świata biernie, lecz nieustannie generuje przewidywania na podstawie wcześniejszej wiedzy i porównuje je z napływającymi bodźcami. Gdy nowa informacja jest zgodna z oczekiwaniami – przekonania się umacniają. Gdy jej przeczy, mózg musi wybrać: zmienić swój model świata albo zreinterpretować, a nawet odrzucić niewygodny fakt. Im silniejsze jest wcześniejsze przekonanie, tym trudniej je zmienić – a siłę tę w dużej mierze kształtuje to, z jakimi informacjami wcześniej mieliśmy do czynienia.

Algorytmy uczą się naszych słabości

W tym miejscu, jak podkreślają autorki, kluczową rolę odgrywa architektura internetu. Systemy rekomendacyjne platform cyfrowych działają w logice gospodarki uwagi – ich celem jest jak najdłuższe utrzymanie użytkownika przed ekranem, co przekłada się na przychody reklamowe. Treści wywołujące silne emocje – oburzenie, lęk, gniew – rozprzestrzeniają się szybciej niż spokojne, wyważone wyjaśnienia. W efekcie użytkownicy coraz częściej trafiają na przekazy potwierdzające ich dotychczasowe poglądy, a coraz rzadziej na informacje, które mogłyby je podważyć. Zgodnie z koncepcją aktywnego wnioskowania (Active Inference) nie jesteśmy przy tym biernymi odbiorcami tego procesu – ludzki umysł aktywnie poszukuje środowisk, w których jego przewidywania się potwierdzają, a algorytmy bardzo skutecznie uczą się tę skłonność wykorzystywać.

Jak algorytmy wzmacniają przekonania: samowzmacniający się cykl

Opracowanie: Behaviour in Crisis Lab UJ na podstawie raportu „Demokracja w epoce algorytmów”

Wizualizacja 1. Samowzmacniający się cykl: reakcje użytkownika uczą algorytm, który z kolei kształtuje dalsze reakcje użytkownika.

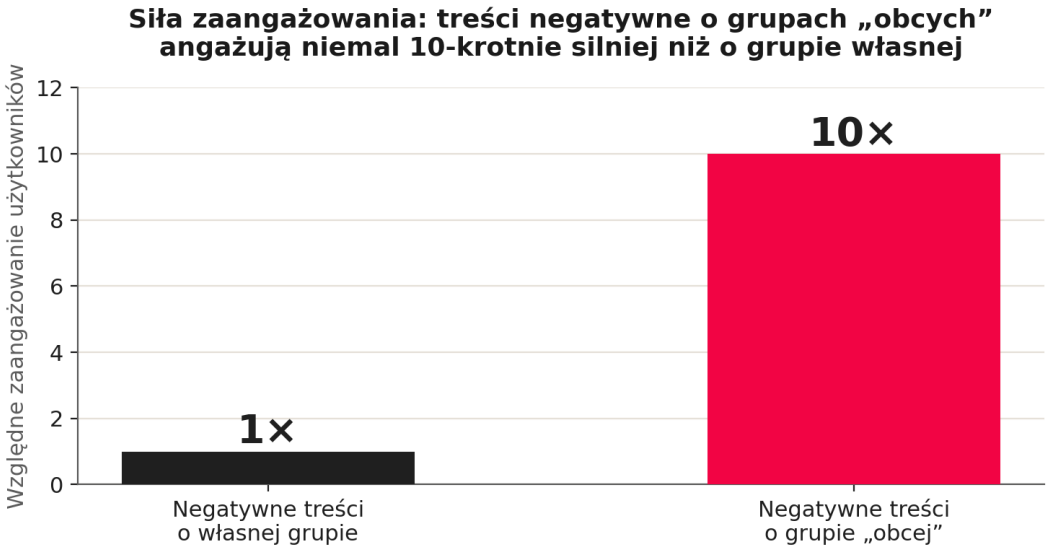

Źródło: Rasmussen, Rathje, Bavel & Robertson (2025); opracowanie: Behaviour in Crisis Lab UJ

Wizualizacja 2. Treści negatywne o grupach postrzeganych jako „obce” angażują użytkowników niemal 10-krotnie silniej niż negatywne treści o grupie własnej.

Stawka dla demokracji

Sprawne funkcjonowanie demokracji wymaga nie tylko wolnych wyborów, lecz także zaufania do instytucji i wspólnego rozumienia podstawowych faktów. Gdy obywatele funkcjonują w odmiennych światach informacyjnych, trudniej o rzeczową debatę i decyzje dotyczące spraw wspólnych. Autorki zastrzegają jednak, że dzisiejszy krajobraz informacyjny nie jest nieuchronnym skutkiem rozwoju technologii, lecz efektem konkretnych decyzji projektowych, biznesowych i regulacyjnych – a więc może zostać zaprojektowany inaczej. Wskazują na regulacje unijne, takie jak Digital Services Act i AI Act, jako sygnał, że sposób działania systemów rekomendacyjnych staje się przedmiotem debaty politycznej i etycznej, a nie wyłącznie technologicznej.

Cytat

> *„Jednocześnie same regulacje nie wystarczą. Potrzebne jest także lepsze zrozumienie mechanizmów rządzących ludzkim poznaniem. Wiedza płynąca z psychologii poznawczej i neuronauki powinna stać się jednym z fundamentów projektowania przyszłych środowisk cyfrowych”* *prof. dr hab. Małgorzata Kossowska, dr Anna Knorr, Behaviour in Crisis Lab UJ.*

Demokracja nie potrzebuje jednomyślności

Jak podsumowują autorki, demokracja nie potrzebuje społeczeństwa, które zgadza się we wszystkim, lecz społeczeństwa zdolnego spierać się na podstawie wspólnie uznawanych faktów. W świecie coraz silniej kształtowanym przez algorytmy ta zdolność – piszą – może okazać się jednym z najcenniejszych zasobów demokratycznego państwa. Wyzwaniem nie jest więc wyłącznie walka z dezinformacją, ale budowanie środowiska informacyjnego, które sprzyja konfrontowaniu różnych perspektyw i krytycznej ocenie informacji.

Informacje dla redakcji

Behaviour in Crisis Lab to interdyscyplinarne laboratorium badawcze działające w ramach Programu Strategicznego Inicjatywa Doskonałości w Uniwersytecie Jagiellońskim. Zespół, którym kieruje prof. dr hab. Małgorzata Kossowska, bada ludzkie zachowania i procesy poznawcze w sytuacjach kryzysowych – m.in. w kontekście kryzysu uchodźczego i migracyjnego, kryzysów społecznych i politycznych, kryzysu klimatycznego oraz zdrowia psychicznego młodzieży. W skład zespołu wchodzą badaczki i badacze, doktorantki i doktoranci oraz studentki i studenci, a laboratorium współpracuje z Radą Doradczą złożoną z ekspertek i ekspertów z ośrodków akademickich w całej Polsce.

Pełny tekst analizy „Demokracja w epoce algorytmów" autorstwa Anny Knorr i Małgorzaty Kossowskiej, wraz z pełną listą źródeł naukowych (m.in. prace z zakresu teorii kodowania predykcyjnego i aktywnego wnioskowania: K. Friston i in., Y. Huang i R. Rao, T. Parr, G. Pezzulo i K. Friston), dostępny jest na stronie internetowej Behaviour in Crisis Lab.

KONTAKT

Behaviour in Crisis Lab, Uniwersytet Jagielloński ul. Ingardena 6, 30-060 Kraków · Telefon: 12 663 11 98

E-mail: · malgorzata.kossowska@uj.edu.pl (liderka BiCLab) · florentyna.zakrzewska@student.uj.edu.pl (kontakt dla mediów) · wojciech.lesniakiewicz@uj.edu.pl (redakcja) **Strona internetowa:** becrilab.id.uj.edu.pl

###